

(ה) קראים בשואה

הק' הם בני כת יהודית שנוצרה במאה השמינית בבבל, ומשם נפוצו בארצות המזרח התיכון. במאות ה-13 וה-14 היגרו ק' לחצי-האי קרים, והנסיך הליטאי ויטאוטס (ויטולד) העביר מאות ק' מקרים צפונה והושיבם בטרוקי (Troki), בלוצק (Lutsk) ובהאליץ' (Galich). מראשית המאה ה-19 ביקשו ק' ברוסיה לקבל שוויון זכויות, וכמה מחכמיהם (א' פירקוביץ') טענו שאינם ממוצא יהודי. במחצית השנייה של המאה ה-19 נתקבלה טענתם, הם הושאו בזכויות לרוסים, השתלבו בחברה ושירתו בצבא הצאר ובפקידות. במלחמת האזרחים נלחמו קצינים ק' בצבאות ה'לבנים' נגד הבולשוויקים, ואחרי נצחון הבולשוויקים גלו למערב והתיישבו בורשה, בברלין, בצרפת ובאיטליה.

בין שתי מלחמות-העולם ישבו בברית-המועצות 9,000 ק', רובם בקרים (6,500), במזרח פולין ישבו ק' בטרוקי (300), בוילנה (200), בלוצק (50) ובהאליץ' (40 משפחות). משפחות מעטות ישבו בפוניבייז (Poniewiezh) שבליטה, בריגה שבליטויה, בורשה וסביבתה, בברלין (18), בצרפת (250) ובאיטליה (כמה עשרות).

לראשונה נתקלו הנאצים בבעיית הק' כשפרסמו את התקנות להנהגת חוקי נירנברג. ראשי עדת הק' הקטנה בברלין פנו לשלטונות וביקשו לפטור אותם מן התקנות, וטענו, בהסתמך על מעמד המשפטי ברוסיה הצארית, שאינם ממוצא יהודי. הנאצים בדקו זאת, וב-5 בינואר 1939 קבע 'מוסד הרייך לחקר המשפחות' (Reichsstelle fuer Sippenforschung) שהק' הם כת שאיננה נחשבת לקהיליה דתית יהודית מבחינת התקנות ההן, ושאי-אפשר לעשות את סיווגם הגזעי של הק' על פי השתייכותם לעם מסויים, אלא על-פי היוחסין האישי. המסמך ההוא הפך לצו, והיה מאז הבסיס לטיפול בק' מצד השלטון הנאצי.

אחרי פרוץ מלחמת-העולם השנייה שוב נתקלו הגרמנים בק', תחילה בצרפת הכבושה, ואחר-כך בשטחי ברית-המועצות הכבושים. ה'משרד הכללי לעניני יהודים' בצרפת של וישי דרש מהק' להירשם כיהודים. אך הם ביקשו, בהסתמך על תזכירים וחוות-דעת מראשי הכנסייה האורתודוקסית שם, להוכיח שמוצאם אינו מהיהודים. כתב-העת של 'איגוד הישראלים בצרפת' טען שהק' יהודים, אך בסופו של דבר נתקבלה העמדה שהגיעה בצורת הוראות מברלין, כפי שיבורר להלן.

בברית-המועצות נתקלו בהם לראשונה האינזצגרופן, והואיל ובאותה עת לא היתה בהירות מבחינת הנאצים בעניין מוצאם של הק', פגעו בהם בכמה מקומות, למשל בקייב, שבה נספו יותר מ-200 ק' בבאבי-יאר. משהתקרבו האינזצגרופן לקרים, ביררו בברלין, ומשם קיבלו הוראות שלא לפגוע בק' שכן אינם ממוצא יהודי.

אחרי שכוננו אנשי הממשל האזרחי הנאצי את שלטונם בשטחי ברית-המועצות הכבושים, נתקלו גם הם בק'. ראשי הגנרלקומיסריאט ליטה פגשו ק' בטרוקי ובוילנה, וכן את החכם

הראשי של הק', שריה שפשל. הממשל הוא פנה בכתב לנציבות הרייך אוסטלנד', והיא פנתה למיניסטרונין לשטחים הכבושים במזרח שבברלין. הוחלפו מכתבים, חוות דעת וסיכומי משרדים, ובהם בלטה ההסתמכות על הצו של 'מוסד הרייך לחקר המשפחות'. באותם מסמכים חזרה גם הקביעה שהק' הם ממוצא תורכי-מונגולי, ואת דת ישראל קיבלו ממיסיונרים בממלכת הכוזרים במאות השמינית והתשיעית. בסוף קיץ 1942 פנו הנאצים בנפרד למלומדים יהודים בשלושה גטאות: לפרופסור מאיר בלבן וד"ר יצחק שיפר בורשה, לזליג הירש קלמנוביץ' בוילנה, ולד"ר לייב לנדאו וד"ר יעקב שאל בלבוב. בחוות-הדעת שלהם כתבו שמוצא הק' אינו מהיהודים, כי המלומדים ביקשו להצילם מגורל היהודים.

במאי 1943 קבע המיניסטרונין לשטחים הכבושים במזרח סופית, שהק' אינם נמנים עם הקהילה הדתית היהודית, ומוצאם תורכי-טרי-מונגולי. את הקביעה בעניין המוצא עשה, לטענתו, על סמך בדיקות גזע שנעשו לקבוצות ק' שונות. המיניסטרונין תבע לטפל בק' כפי שמטפלים בעמים התורכים והטטרים, וזאת כדי שלא להרגיז את העמים ההם. בכך נוסף נימוק מדיני – לזכות באהדת העמים הללו על-ידי יחס טוב לק'. יש לזכור שבאותה עת נזקקו הגרמנים לכך, שכן לאחר מפתחם בסטלינגרד, והנסיגה מקדם הקווקז, היה הצבא הגרמני בנסיגה כללית מברית-המועצות.

הקביעה של המיניסטרונין הצילה את הק' מגורל אחיהם היהודים – ההשמדה במסגרת ה'פתרון הסופי' של בעיית היהודים.

במחצית השנייה של 1944 שוב התעוררה בעיית הק', כשנתברר לראשי הס"ס שכ-500-600 ק' משרתים בצבא הגרמני: בופן ס"ס ובחטיבה הטטרית. הללו היו כנראה ק' ששירתו בקרים, בממשל, במשטרה המקומית וביחידות עזר צבאיות שונות, ונסוגו מערבה. משפחותיהם התיישבו בסביבת וינה, ושם, עם הטטרים הקרימאים, הקימו 'איגוד טטרים וק' מקרים, שמטרתו היו סוציאליות-חברתיות.

שירות הק' בצבא הביכה את חוגי הס"ס והחלה תכתובת בנדון בין ראשי המטה האישי של הינריך הימלר ובין המשרד הראשי של הס"ס הממונה על הופן ס"ס. שוב הועלו בעיות דתם של הק' ומוצאם. הדבר הוכרע ברוח קביעת המיניסטרונין לשטחים הכבושים במזרח, דהיינו: הק' הם ממוצא תורכי-טרי-מונגולי. גם הנימוק המדיני נתקבל – אסור לפגוע בק' בגלל קרובי-הדם שלהם, התורכים והטטרים. דתם היהודית של הק' הציקה לחוגי הס"ס ולכן הומלץ שלא לפרסם את דבר פעילות הק' בצבא.

ב-7 בדצמבר 1944 אישר הימלר את המסקנות וההמלצות הללו, והק' המשיכו לשרת בצבא הנאצי עד כניעתו בראשית מאי 1945. בעיית יחסם של הק' ליהודים ה'רבניים' אינה קלה לקביעה, בגלל מיעוט העדויות. היחס לא היה אחיד. בלוצק שיתפו הק' פעולה בהתעללות ביהודי המקום, ובוילנה ובטרוקי המציאו רשימות מדוייקות של בני עדתם, ובכך סיכלו אפשרות הצלה של מאות יהודים 'רבניים', שהצטיידו בתעודות ק' מזוייפות. היהודים ההם

נתפסו ונרצחו. במקומות אחרים סייעו הק', נתנו אפילו תעודות מקוריות והצילו יהודים יחידים.

אחרי המלחמה ירד מספר הק' בברית-המועצות. ב-1959 היו בה 5,727 ק', רובם בקרים, ומיעוטם בליטה (טרוקי, וילנה) ובאוקראינה המערבית (לוצק, האליץ'). בפולין ישבו כ-600 ק' בורשה, בשטטין (Stetin) ובשלזיה. כמה מאות ישבו בגרמניה, בצרפת ובאיטליה, וכמה מאות בארצות-הברית. הקהילה הגדולה ביותר של ק' (כמה אלפים) יושבת בישראל ומוצאה ממצרים.